

SZABÓ Péter

A Hajdúdorogi Eparchia metropolitai rangra emelésének hátteréhez*

TARTALOM: 1. Bevezetés; 2. A görögkatolikus hierarchia közelmúltbeli fejlődése Közép-Európában; 3. A Hajdúdorogi Eparchia statisztikai adatai, valamint jogállása ma (2012); 3.1. Az egyházmegye kiterjedése és népessége; 3.2. A Hajdúdorogi Eparchia hierarchikus-jogi helyzete; 4. A strukturális-hierarchikus fejlődés távlatai a mai szentszéki praxis tükrében; 5. Következtetések.

Péter SZABÓ: On the Background to the Elevation of the Eparchy of Hajdúdorog to Metropolitan Status

This article was written over three years ago. The manuscript is published in its original form here. Its main aim is to analyse the contemporary situation of the Eparchy of Hajdúdorog in the year 2012, from a statistical-geographic point of view, on the one hand, as well as from a structural perspective, on the other. The first part of the study contains an overview of the previous development of hierarchical structures in the neighbouring countries. The second part provides a brief description of demographic and geographic data from the Eparchy of Hajdúdorog. This is followed by a canon law-centred analysis of the suffragan status of the Eparchy. As a conclusion of that discussion, it is recognised that it (i.e. ordinary suffragan subordination affecting an entire eastern Church and its head) may not be reconciled with the Church *sui iuris* status. The third part enlists more than half a dozen cases involving the creation of Dioceses with a smaller population size than that of the Eparchy of Hajdúdorog in the neighbouring countries in the past. (Along these lines, the population of the Ukrainian Archeparchy of Przemyśl or of the Latin Rite Archdiocese of Belgrade does not even reach 30,000). The article is concluded with some projections focusing on the future prospects of the hierarchical development of the Eparchy of Hajdúdorog. One important issue to reckon with is the fact that the CCEO has formulated new requirements for the *sui iuris* status, some of which could be completely fulfilled by the Hungarian Greek Catholic community only through

* A jelen tanulmány immár több mint három évvel ezelőtt íródott, „Száz éves a hajdúdorogi görögkatolikus eparchia. Jogi státusz, statisztikai adatok, kérdések” címmel. Eddig azonban nem került kiadásra. Ferenc pápa ez év márciusában a magyarországi bizánci katolikus közösséget sajátjogú metropolitai egyházzá szervezte. A jelen tanulmány ezért bizonyos értelemben már a múltunkról szól. A szöveg változatlan formában történő megjelentetését így is hasznosnak véljük. Ez nemcsak az egyházmegye korábbi státuszának leírása szempontjából lehet érdekes, hanem sok olyan körülményre is rávilágít, amely a hierarchikus átszervezés hátterében állt.

its elevation to metropolitan status. At the same time, data from Holy See praxis indicate that metropolitan restructuring has occurred on several occasions in countries of the region even involving communities with smaller populations than that of Hajdúdorog. These two circumstances combined appear to justify the hope of the faithful of the Hungarian Greek Catholic Church about the elevation of their community to metropolitan status. [PS: This event, i.e. the elevation to metropolitan status, happened in March 2015.]

I. Bevezetés

Egy centenárium minden közösség életében mérföldkő, olyan esemény, mely egyaránt igényli a visszatekintést és a jövő perspektíváinak kutatását is. Ez utóbbi aspektus vizsgálata a Hajdúdorogi Eparchia esetében pedig különösen is indokolt. Ez a részegyház ugyanis mindmáig a magyar görögkatolikus hívek döntő többségének otthona, következésképpen helyezte, remélt fejlődése döntően érinti az egész említett közösség sorsát.

A címben jelzett témakör kifejtését három részre tagoljuk: (1) A görögkatolikus közösségek jelenkori hierarchikus fejlődésének summázata a Magyarországot környező országokban; (2) A Hajdúdorogi Eparchia mai statisztikai és kánonjogi helyzetének leírása; (3) A jövő perspektívái az Apostoli Szentszék régióinkat érintő mai praxisa tükrében.

2. A görögkatolikus hierarchia közelmúltbeli fejlődése Közép-Európában

Az imént említett tágabb régió keleti katolikus egyházaiban az elmúlt negyedszázadban a kormányzati struktúra igen látványos *fejlődésen* ment keresztül.

(1) Lengyelországban az ukrán katolikus hierarchia joghatóságát az egész országra kiterjesztették. A nyugati területeken létrehozták a wrocław–gdańsk-i egyházmegyét, s azt a közben metropolitai rangra emelt przemysł-[warszawa]-i főegyházmegye tartományába tagolták (1996).¹ (2)

1 IOANNES PAULUS II, const. ap. *Ad aptius providendum* [in Polonia Eparchia Premisliensis ritus Byzantini Ucrainorum ad gradum et dignitatem Archieparchiae Metropolitanae Premisliensis-Varsaviensis ritus Byzantini Ucrainorum evehitur itemque Provincia ecclesiastica conditur eiusdem nominis ac ritus quibus memorata nova Archieparchia Metropolitana], I. VI. 1996, in *AAS* 88 (1996) 793–794; vö. *Annuario Pontificio 2012* (a továbbiakban *AP. 2012*), 586, 800. Ezen új metropólia különös sajátossága, hogy az egyháztartomány mindössze két részegyházból áll, azaz mindössze egyetlen szuffragáneos egyházmegye található benne. A len-

Szlovákiában a kassai és pozsonyi görögkatolikus eparchia létrehozásával, illetve az eperjesi szék ezzel egyidejű metropolitai rangra emelésével sajátjogú metropolitai egyház született.² (3) A darabjaira hulló egykori Jugoszlávia két utódállamában is új görögkatolikus részegyház létesült: a vajdasági székhelyű szerbia-montenegrói exarchátus, illetve az újabb sajátjogú egyházként is számon tartott macedóniai exarchátus.³ (4) A román görögkatolikus metropolitai egyházat XVI. Benedek pápa 2005-ben a katolikus kormányzati autonómia szinte teljes körével felruházott, nagyérseki egyház rangra emelte.⁴ (5) Az ukrán nagyérsekségben több lépésben 10 új részegyház létesítettek,⁵ majd ezeket 2011 végén 4 egyháztartományba

-
- gyelországi görögkatolikusok hányatott legújabb történetéhez lásd: L. ADAMOWICZ, „Profilo giuridico della Chiesa greco-cattolica ucraina in Polonia”, in L. OKULIK [a cura di], *Le Chiese sui iuris. Criteri di individuazione e delimitazione. Atti del Convegno di Studio svolto a Košice, 6–7. III. 2004*, Venezia [2005] 161–175. (Ha valaki szeretné áttekinteni a hierarchikus szerkezetátalakítás II. Vatikánum óta világviszonylatban mutatkozó méreteit, illetve a jelen cikkben tárgyalt területekre vonatkozó konkrét eredményeit, a kiindulási pontokhoz kitűnő, térképekkel és számadatokkal ellátott összképet nyújt pl. H. EMMERICH, *Atlas hierarchicus. Descriptio geographica et statistica Ecclesiae Catholicae tum Occidentis tum Orientis*, Mödling 1968.)
- 2 BENEDICTUS XVI, const. ap. *Spirituali emolumento* [in Slovachia Ecclesia Metropolitana Prešovensis ritus Byzantini erigitur], 8. I. 2008, in *AAS* 100 (2008) 58–59; vö. *AP*. 2012, 583, 372–373, 116; vö. M. ADAM, „Il lungo iter storico verso la Chiesa greco-cattolica slovacca metropolitana «sui iuris»”, in *Servizio Informazioni Chiese Orientali* 63 (2008) 374–404.
- 3 Lásd: *AP*. 2012, 1031–1032. (A körösi, a szerbiai s nem utolsósorban a prágai bizánci rítusú részegyház sajátjogú hovatartozásának komplex kérdéséhez lásd: P. SZABÓ, „Altre Chiese di tradizione bizantina: L’attività legislativa sui iuris delle Chiese «minori» di tradizione bizantina”, in PONTIFICIO CONSIGLIO PER I TESTI LEGISLATIVI [a cura di], *Il Codice delle Chiese Orientali, la storia, le legislazioni particolari, le prospettive ecumeniche*, Città del Vaticano 2011, 309.)
- 4 BENEDICTUS XVI, const. ap. *Ad totius Dominici gregis* [Archiepiscopatus Maior Fagarasiensis et Albae Iuliensis Romanorum constituitur], 14. XII. 2005, in *AAS* 98 (2006) 2, 107; *AP*. 2012, 10, 241, 182, 421, 445, 526. Noha az *Annuario* iménti adatai szerint a román görögkatolikus egyház összlétszáma 657.000 fő lenne, az ugyanott közölt kereszteleési adatokból (2011-ben összesen 1.467 fő) jóval kisebb tényleges létszám valószínűsíthető. Az ugyanezen területen fekvő és azonos nagyságrendű négy latin egyházmegye adataiból vett összehasonlításból (összesen 753.500 fő/6.482 kereszteleés, vö. *AP*. 2012, 29, 525, 679, 736) arra következtethetünk, hogy a román nagyérsekség tényleges létszáma ma 170.000 fő körül mozoghat. Lényegében ezt az adatot igazolták vissza a népszámlálási statisztikák is. Ennél az egyháznál a – hierarchia mai kis létszámából fakadó – tényleges kormányzati kapacitás és a nagyérseki státusz széles körű autonómiájából rájuk háruló kormányzati feladatok között olykor igen nagy távolság mutatkozik; vö. SZABÓ P., „A nagyérseki egyház. A jogintézmény arculata a legújabb szentszéki gyakorlat tükrében”, in *Athanasiana* 23 (2006) 145–161, 166–171.
- 5 A két régi egyházmegye (Lviv, Ivano-Frankivsk) mellé új új létesült: Kyiv, Ternopil, Buchach, Kolomyia, Sambir, Sokal, Stryi, továbbá: Luck, Odessa, Kharkiv (utóbbi három exarchátus); lásd: *AP*. 2012, 9, 121, 323, 370–371, 380–381, 424, 636, 698, 708, 731. (Az egyház joghatóságát II. János Pál pápa – a Keleti Kongregáció 1995. dec. 30-i, 249/1995. sz. határozatán keresztül – a kis galíciai területről az egész országra kiterjesztette; vö. I. DACKO, „Die ukrainische

szervezték.⁶ – Apró pontként ebbe az impozáns folyamatba illeszkedik a magyar görögkatolikus egyház átszervezésének irányába tett első lépés is, mellyel XVI. Benedek pápa 2011-ben a Miskolci Apostoli Exarchátust életképes részegyházzá bővítette,⁷ s élére saját püspököt nevezett ki.

E rövid panorámikus áttekintés önmagáért beszél. Közép-Kelet-Európában az elmúlt bő két évtizedben a részegyházak, illetve az azokat egybefogó metropolíák száma – a csak lassan és nehezen magára találó román egyház adatait leszámítva – összességében majdnem megháromszorozódott.⁸ E fejlődésnek köszönhetően a felsorolt egyházak kormányzati rendszere immár szinte mindenütt megfelel a hívek lelkipásztori gondozásából fakadó helyi szükségleteinek. E folyamat annak világos bizonyítéka, hogy az Apostoli Szentszék a hierarchikus fejlődést szolgáló konkrét kormányzati intézkedésekkel is igyekszik a keleti katolikus egyházak felvirágoztatását minél inkább előmozdítani.⁹

griechisch-katholische Kirche”, in *ContaCO* 2 (2002) 2, 11; továbbá: „Study Paper: The Territory of the Ukrainian Greek-Catholic Church”, in *Logos* 35 [1994] 1–4, 313–385.)

- 6 Kyiv (Luck, Odessa, Kharkiv), Lviv (Sambir, Sokal, Stryi), Ivano-Frankivsk (Kolomyia), Ternopil (Buchach), lásd: *AP*. 2012, az előző jegyzetben; továbbá: http://en.wikipedia.org/wiki/Ukrainian_Greek_Catholic_Church
- 7 CONGREGATIO PRO ECCLESIIS ORIENTALIBUS, decr. *Ut aptius spirituali*, 5. III. 2011, in *AAS* (2011) 306. (E részegyház korábbi történetéhez lásd: SZABÓ P., „75 éves a Miskolci Apostoli Exarchátus”, in *Athanasiana* 10 [2000] 152–157, illetve az ott idézett irodalom.)
- 8 A régió görögkatolikus részegyházai 1989-ben: Lviv (metropolita), Ivano-Frankivsk, Przemysl, Eperjes, Hajdúdorog, Miskolc, Kőrös (1+6=7), továbbá: Balázsfalva (metropolita), Nagyvárad, Kolozsvár, Lugos és Nagybánya. 2011 végén ugyanezen a területen már az alábbi részegyházak léteztek: Kyiv, Lviv, Ivano-Frankivsk, Ternopil, Przemysl-Warszawa, Eperjes (metropoliták), Wrocław-Gdańsk, Kassa, Pozsony, Skopje, Bácskeresztúr, Luck, Odessa, Kharkiv, Buchach, Kolomyia, Stryi, Sambir, Sokal (ma összesen: 6+13=19), továbbá a fentebb említett román eparchiák.
- 9 A keleti katolikus közösségek felvirágoztatása iránt mutatott töretlen pápai szándék újbóli megerősítéséhez lásd pl. „Benedetto XVI ai partecipanti al convegno di studio promosso dal Pontificio Consiglio per i Testi Legislativi [«Fioriscano le Chiese orientali cattoliche»]”, in *L'Osservatore Romano*, 10 ottobre 2010, p. 8 (vö. *OE* 1). A diaszpóra területeken a keleti hierarchia fejlesztése már a II. Vatikánum nyomán új lendületet kapott; vö. pl. P. SZABÓ, „Stato attuale e prospettive della convivenza delle Chiese cattoliche sui iuris”, in P. ERDŐ – P. SZABÓ (a cura di), *CONSOCIATIO INTERNATIONALIS STUDIO IURIS CANONICI PROMOVENDO – SOCIETÀ PER IL DIRITTO DELLE CHIESE ORIENTALI, Territorialità e personalità nel diritto canonico e ecclesiastico – Il diritto canonico di fronte al Terzo Millennio. Atti del Congresso Internazionale, Università Cattolica Pázmány Péter, Budapest 2–7 settembre 2001*, Budapest 2002, 242–247. (Elvileg az ukrajnai részegyházak létesítése – nagyérseki egyházzól lévén szó – az érintett közösség belső hatásköre; vö. *CCEO* 85. és 152. kk. Ez az ország azonban – bizonytalan politikai állapotai miatt – mindmáig az Államtitkárság fennhatósága alatt maradt, s így ott az új részegyházak létesítéséhez is ez utóbbi szerv egyetértése szükséges; vö. L. LORUSSO, „Costituzione e provvisione delle circoscrizioni ecclesiastiche in Europa: riordino delle competenze

3. A Hajdúdorogi Eparchia statisztikai adatai, valamint jogállása ma (2012)

3.1. Az egyházmegye kiterjedése és népessége

A Hajdúdorogi Eparchia 1912-ben létesült.¹⁰ Egy évszázados története alatt háromszori jelentős területváltozáson ment keresztül, s mai formáját 2011-ben nyerte el.¹¹ Jelenlegi kiterjedése: 84.000 km², híveinek létszáma pedig mintegy 212.000 fő.¹² E két adat már önmagában jelzi, hogy ez az eparchia – eltérően a közép-európai régió szinte összes fentebb említett részegyházától! – mindmáig nem esett keresztül azon a területi átszervezésen, melyet a II. Vatikáni Zsinat a CD 22–23 pontjában előírt.¹³

E tény aligha vonható kétségbe, ha figyelembe vesszük, hogy például az eparchia két legtávolabbi parókiája (Rozsály–Pécs) között a távolság 562 km. A kelet-magyarországi Nyíregyházától, amely a hajdúdorogi püspök tényleges székhelye, a szórvány összes parókiája 200 km-nél tovább fekszik, mi több, köztük négy 350 km-nél is. Ezekből a – magyarországi viszonylatban ugyancsak nagynak számító – távolságokból pedig nemcsak lelkipásztori hátrányok származnak (tudniillik, hogy a püspök híveinek közel harmadát csak ritkán és jelentős utazás árán képes elérni), hanem gyakorlati jellegűek is. Így például a tanácsosok testületének

della Congregazione per le Chiese Orientali. Il «Rescriptum ex Audientia», in *Ius missionale* 2 [2008] 229–266. Ebben az értelemben a látványos ukrajnai hierarchikus fejlődésben is tetten érhető a keletiek iránti szentszéki elkötelezettség.)

- 10 PIUS X, litt. ap. *Christifideles graeci* [Erectio dioecesis Hajdu-doroghensis ritus graeci catholici in Hungaria], 8. VI. 1912, in *AAS* 4 (1912) 429–435. Az eparchia történetéhez újabban lásd: T. VÉGHSEŐ, *Our Paths – A Historical Retrospection*, in „... you have foreseen all of my paths...” *Byzantine Rite Catholics in Hungary*, Strasbourg 2012, 6–112.
- 11 Lásd: PIUS XI, const. ap. *Solemni conventione* [de nova circumscriptione et ordinatione hierarchica dioecesis ritus tam latini tam graeci-rumeni in Romaniae regno], 5. VI. 1930, in *AAS* 22/9 (1930) 381–386; IOANNES PAULUS II, const. ap. *Summis Pontificibus* [in iurisdictionem Eparchiae Haidudoroghensis omnes perpetuo atque stabilius rediguntur Christifideles ritus Byzantini in universa Hungaria commorantes], 17. VII. 1980, in *AAS* 72 (1980) 985–986; valamint: *Ut aptius spirituali* (2011), 7. jegyzet [fentebb]; továbbá: VÉGHSEŐ, *Our Paths* (10. jegyzet), 88, 110.
- 12 A magyar görögkatolikus egyház területi bontásban közölt pontos népességi adataihoz lásd: KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2001. évi népszámlálás, 5. *Vallás, felekezet*, Budapest 2002; lásd: <http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/05/terkep.html>.
- 13 A zsinati szöveg helyi magyarázatához lásd pl. M. GRICHTING, *Die Umschreibung der Diözesen Die Kriterien des II. Vatikanischen Konzils für die kirchliche Zirkumskriptionspraxis*, (Adnotationes in ius canonicum 7), Freiburg/Br. 1998; AA. Vv., *La charge pastorale des évêques: décret „Christus dominus”: texte latin et traduction française*, (Unam sanctam 71), Paris 1979, 214–217.

gyors összehívása is nehézségbe ütközik, mivel a szórványból érkező tagok – jelenleg 3 fő, a testület harmada – több száz kilométeres utazásra kényszerülnek.

Az ország közigazgatási és kulturális-társadalmi strukturálódását figyelembe véve a Hajdúdorogi Eparchia ma három jól elválasztható egységre különül: (1) Szabolcs-Szatmár-Bereg megyére, ahol a 2001-es népszámlálás szerint 102.000 görögkatolikus hívő élt, (2) Hajdú-Bihar megyére (47.000 görögkatolikus), és (3) az eparchia többi, „szórvány” területeire, ahol további mintegy 65.000 görögkatolikus élt. Ez utóbbi régió több szempontból is különös figyelmet érdemel. A „szórvány” híveinek több mint fele viszonylag koncentrált területen, azaz Budapesten, vagy annak közvetlen térségében lakik. Északkelet-Magyarország, a görögkatolikusok tradicionális lakóterülete ráadásul az ország legfejletlenebb régiója, ami miatt ma is igen jelentős a belső elvándorlás, s ennek elsődleges célpontja éppen a legfejlettebb (fővárosi) régió.¹⁴ E tények is azt jelzik, hogy egy fővárosi központú görögkatolikus egyházmegye alapítása statisztikailag már ma is megalapozott,¹⁵ s a magyar görögkatolikus egyház sorsa szempontjából – az iménti geográfiai, demográfiai és belső elvándorlási adatok tükrében – egyenesen sürgetőnek is tűnik.

3.2. A Hajdúdorogi Eparchia hierarchikus-jogi helyzete

Az eparchia alapításakor a latin rítusú esztergomi egyháztartományba nyert szuffragáneusi besorolást, metropolitája így az esztergomi prímás-érsek lett.¹⁶ E státuszát a magyarországi latin egyházmegyék átszervezését

14 A hívek budapesti létszáma növekedésének mértékét jól jelzik a korábbi adatok. Az 1918-as sématisztikus szerint a fővárosnak még csak 9.426 görögkatolikus lakosa volt, míg az 1948-as adat szerint 15.744, lásd: *Schematismus venerabilis cleri dioecesis graeci rit. cath. Hajdudorogensis ad annum domini 1918*, 67; *Schematismus venerabilis cleri dioecesis graeci rit. cath. Hajdudorogensis pro anno 1948*, 25–26. A 2001-es adatok szerint a fővárosban 28.901 fő vallotta magát görögkatolikusnak, s a város közvetlen vonzáskörzetében további mintegy 10.000 fő; lásd: KSH, 2001. évi népszámlálás (14. jegyzet), 30–31, 40; lásd még: <http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/05/terkep.html>.

15 Az említett „szórvány” régióhoz, mely több mint 70.000 km² kiterjedésű, ma 21 parókia, illetve szervező lelkeség tartozik.

16 Litt. ap. *Christifideles graeci* (10. jegyzet), 433. Ha igaz az – mint mindjárt látjuk –, hogy a *sui iuris* és a *szuffragáneusi* státusz nehezen összeegyeztethető, a *Sacri canones* kezdetű apostoli rendelkezés erőteljes abrogációs záradéka tükrében úgy tűnhetett, hogy a keleti kódex hatályba lépése megszüntette az idegen rítusú joghatósági alávetettséget; vö. P. SZABÓ, „Osservazioni intorno allo stato giuridico della Chiesa Greco-cattolica d’Ungheria. Figura codiciale e particolarità locali”, in *Folia Canonica* 4 (2001) 93–116; 109.

kivitelező 1993-as szentszéki rendelkezés újra megállapította.¹⁷ A szakirodalomban – igencsak meglepő módon – ellentétes nézetek keringenek arról, hogy egy keleti püspök idegen rítusú metropolitával szemben fennálló *suffragáneusi* alárendeltsége összeegyeztethető-e ugyanezen püspök alá rendelt keleti közösség *sajátjogú egyház* státuszával.¹⁸ A kódex szövege, a doktrína, s különösen egy e kérdésben meghatározó tekintélyű szerzői vélemény összességében azt bizonyítja, hogy a két jogállás elvileg is *összeegyeztethetetlen*, kölcsönösen kizárja egymást.

A keleti kódex a „többi sajátjogú egyház” kategóriája alá sorolható közösség esetében is azt rögzíti (következésképpen azt is igényli), hogy az *egyetlen* hierarcha *fősege* alatt álljon,¹⁹ továbbá azt is, hogy az adott egyház „*közvetlenül* az Apostoli Szentszék alá tartozzék”.²⁰ Ez utóbbi (köz-

17 „Latini ritus Hierarchia in Hungaria in posterum quattuor provinciis ecclesiasticis constabit... I. Provincia Strigoniensis-Budapestinensis (vetere nomine Strigoniensis appellata) constituetur sede metropolitana Strigoniensi-Budapestinensi, necnon suffraganeis dioecibus Iaurinensi, Albae Regalensis, Haidudorogensi”, IOANNES PAULUS II, litt. ap. *Hungarorum gens* [Nova hungaricarum circumscriptionum ecclesiasticarum compositio], 9. X. 1993, in *AAS* 85 (1993) 871; vö. *AP*. 2012, 288. (E szöveghely azonban a felsorolt többi adat tükrében nem annyira a sajátjogú és suffragáneus státusz elvi összeegyeztethetőségének a bizonyítéka, hanem inkább annak jele, hogy az előbbi igényeit az 1993-as átszervezésnél nem vették számításba, vagy legalábbis azokat nem sikerült érvényesíteni).

18 Az ellentétes szerzői véleményekhez lásd: M. BROGI, „Prospettive pratiche nell’applicare alle singole Chiese «sui iuris» il CCEO”, in *Ius in vita et in missione Ecclesiae. Acta Simposii Internationalis Iuris Canonici occurrente X anniversario promulgationis Codex Iuris Canonici, diebus 19–24 Aprilis 1993 in Civitate Vaticana celebrati*, Città del Vaticano 1994, 745–747; I. ŽUŽEK, „Incidenza del *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* nella storia moderna della Chiesa universale”, in *Ius in vita*, 731–734; E. CAPARROS – M. THÉRIAULT – J. THORN (eds.), *Code of Canon Law Annotated*, Montréal 1993, 131; ERŐ P., *Egyházjog*, Budapest [1992], 105. Az előbbiekkal szemben más tanulmányok vitatják némely keleti katolikus egyház jelenlegi sajátjogú státuszát: I. ŽUŽEK, „Presentazione del «Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium»”, in *Monitor Ecclesiasticus* 115 (1990) 600, sk.; D. SALACHAS, „Diritto orientale”, in C. SALVADOR – V. DE PAOLIS – G. GHIRLANDA (a cura di), *Nuovo dizionario di diritto canonico*, Cinisello Balsamo [Mi] 1993, 409; G. NEDUNGATT, „A New Code for the Oriental Churches”, in *Vidyajyoti Journal of Theological Reflection* 55 (1991) 339; E. FORTINO, „Aspetti ecclesiológici della Chiesa italo-albanese – Tensioni e comunione”, in *Oriente Cristiano* 34 (1994) 18; P. GEFAELL, „Determinazione dello stato di *Ecclesia sui iuris*”, in *Iura Orientalia* VI (2010) 109–122, III; SZABÓ, „Altre Chiese” (3. jegyzet), 307–311.

19 *Ecclesia sui iuris, quae neque est patriarchalis nec archiepiscopalis maior nec metropolitana*, conceditur Hierarchae, qui ei praeest *ad normam iuris communis et iuris particularis a Romano Pontifice statuti* (CCEO 174. kán.). E megfogalmazás nyilvánvalóan azt követeli, hogy a sajátjogú egyházak e negyedik kategóriájában is világos hierarchikus alárendeltség legyen a részegyházak között, ha ez utóbbiakból az adott közösségekben több lenne.

20 *Hae Ecclesiae* immediate a *Sede Apostolica dependent; iura et obligationes vero, de quibus in can. 159, nn. 3–8, Hierarcha a Sede Apostolica delegatus exercet* (CCEO 175. kán.).

vetlen alárendeltségi) státusz pedig mind a szó köznyelvi, mind annak szaknyelvi jelentése szerint nyilvánvalóan *kizárja* a szuffragáneusi alávetettséget. Ez utóbbi lényege ugyanis éppen abban áll, hogy a Szentszék és az egyházmegye közé (mely utóbbi a Hajdúdorogi Eparchia esetében szinte egy *teljes* keleti katolikus egyházzal esik egybe!) egy *köztes hatóság* iktatódik. Ez a beékelődés már a köznapiszóhasználat szintjén is nyilvánvalóvá teszi a két státusz összeegyeztethetlenségét.²¹ Ezt erősíti azonban a szaknyelvi szóhasználat is, mert a doktrína világosan és egyöntetűen tanítja, hogy egy egyházmegye szuffragáneusi és „*sui iuris*” státuszának lehetősége *kölcsönösen kizárja* egymást, azaz egymással ellentétes viszonyban levő fogalompárról van szó.²² Végül, de nem utolsósorban, nem kevésbé világos ugyanez a keleti kodifikáció egykori titkára, Ivan Žužek alábbi mondatából sem: „másodlagos rítusokon kánonjogi értelemben maguk ezek az egyházi közösségek (a keleti katolikus egyházak) mint *sajátjogúak* értendőek, [sajátjogúak] azaz egymástól hierarchikusan *függetlenek*, jóllehet valamennyien a római pápának alárendeltek”.²³ (Noha a *CCEO* 175. kán. szerinti metropolitai jogokat gyakorolhatja idegen rítusú főpásztor

-
- 21 Ez akkor is így van, ha ma a latin metropoliták jogköre a gyakorlatban alig lépi túl a pusztán szimbolikus kompetenciák szintjét; vö. P. MONETA, „La sede episcopale metropolitana nel diritto canonico”, in *Il diritto ecclesiastico* 104 (1993) 94. (A sajátjogú metropolitai hivatal – legalábbis a párhuzamos latin figurához mérten – meglehetősen széles körű jogköreinek elemzéséhez lásd: P. SZABÓ, „Analisi della competenza giuridica del Metropolita «sui iuris»”, in A. SZUROMI [ed.], *Parare viam Domino. Commemorative Studies on the Occasion of Rt. Rev. Polikárp F. Zakar OCist 75th Birthday*, Budapest 2005, 151–177.) – SZABÓ P., „A sajátjogú metropolita jogköreinek analízise”, in *Athanasiana* 18 (2004) 117–132.
- 22 „Dioceses variae sunt... *suffraganeae* vel *sui iuris*, prout pertinent ad aliquam provinciam ecclesiasticam vel directe dependent a Sede Apostolica”; P. TOCANEL, „Diocesis”, in P. PALAZZINI (ed.), *Dictionarium morale et canonicum*, II, Roma 1965, 97. A sajátjogú és a szuffragáneus státusz egymást kizáró, szöges szembeállításához lásd még: P. CIPROTTI, *Lezioni di diritto canonico. Parte generale*, Padova 1943, 283; L. CHIAPPETTA, *Prontuario di diritto canonico e concordatario*, Roma 1994, 1011.
- 23 „Per riti secondari si intendono in senso canonico queste stesse comunità ecclesiastiche (le Chiese orientali cattoliche) come *sui iuris*, cioè gerarchicamente indipendenti le une dalle altre, benché tutte soggette al Sommo Pontefice”: I. ŽUŽEK, „Che cosa è una Chiesa, un Rito orientale”, in *Seminarium*, n.s. anno XV/2, apr–iun. 1975, 264–265. A pápa „rítusok feletti” személy, aki valamennyi keleti katolikus egyházfővel azonos viszonyban áll. Ez jogilag éppen (és csakis) az összes sajátjogú egyházfő közvetlen szentszéki alárendeltségében valósulhat meg. Ennek tükrében nem meglepő, hogy már a zsinati tanítás magyarázója is a keleti katolikus („sajátjogú”) egyházak alapvető megkülönböztető jegyének tekintette azok többi hasonló egyháztól való hierarchikus függetlenségét; C. PUJOL, *Decretum concilii Vaticani II “Orientium Ecclesiarum”*. *Textus et Commentarium*, Romae 1970, 29–30; vö. SZABÓ, „Osservazioni” (16. jegyzet), 107–108.

is, ez esetben sosem lehet szó szoros értelemben vett szuffragáneusi jogállásról.²⁴)

Egyes szerzők a sajátjogú egyház státusz tulajdonításához csak igen minimális feltételek jelenlétét vélik szükségesnek. Ez a törekvés talán érthető olyan egyházaknál, ahol az igen kis létszám, vagy más súlyos – politikai, egyházpolitikai és ökumenikus – akadályok miatt remény sincs a keletieknél normálnak számító (szinodális) kormányzati konfiguráció és működési rend elérésére. Aligha érthető ugyanakkor, miért kellene a fejlődésre képes egyházak esetében is mindenáron azt hangsúlyozni, hogy a sajátjogú státuszuk szempontjából már jelen állapotukban is teljesen „rendben” vannak. Noha *méltóságbeli* különbség a sajátjogú státusz egyes fokozatai között valóban nincs,²⁵ egy egyházi közösség önbecsülése, működési perspektívái, és így küldetésének hatékonyabb teljesítése szempontjából nyilvánvalóan távolról sem mindegy, hogy az a sajátjogú státusz – s az abból fakadó önálló kormányzati mozgástér – mely fokán áll! Ezért a hierarchikus fejlődéshez minden szükséges feltétellel rendelkező egyházakkal szemben a fenti minimalista szemlélet erőltetése mögött (azaz annak sietős és ismételt hangsúlyozása mögött, hogy az adott keleti egyháznak nincs oka a fejlettebb hierarchikus szint felé törekedni, mert már a jelen formájában is „tökéletesen sajátjogú”) olykor a jobb lehetőségeket kínáló

24 E ponton jól kell különböztetnünk. A *CCEO* 175. kánon szerinti metropolitai jogköröket az ott jelzett (rendszerint idegen rítusú) főpásztor nem hivatali alapon, hanem pápai *delegáció* erejében gyakorolja! E jogköröket éppen ez (és csakis ez) a delegált jelleg teszi az alávetett egyház sajátjogú státuszával összeegyeztethetővé. E metropolitai funkció tehát ennél fogva világosan elkülönül a rendes metropolitai jogköröktől, mely utóbbiak a metropolitát *hivatalánál* fogva illetik. Igaz, a keleti kódexszel szemben – mely tudniillik a sajátjogú metropolita hatalmát sajátjának („potestas ordinaria propria”, *CCEO* 157. kán. 1. §) minősíti – a hagyományos latin doktrína a metropolitai hatalmat csak vikáriusi jellegűnek tekinti („potestas ordinaria vicaria”); vö. A. MARZOA – J. OTADUY – J. MIRAS [eds.], *Comentario exegetico al Código de derecho canónico*, Pamplona 1996, vol. II, 906 [P. Erdő]. Ez utóbbi kvalifikáció azonban a szuffragáneusi és sajátjogú státusz összeegyeztethetlenségéről vallott fenti tézisünket nemhogy gyengítené, hanem éppenséggel erősíti. A vikáriusi hatalom is *rendes*, azaz hivatalból fakadó hatalom ugyanis, s mint ilyen, a 175. kánonban említett delegált hatalom fogalmi *ellentétpárja*; vö. J. LISTL – H. SCHMITZ (Hrsg. von), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1999, 160–162 [Helmuth Pre].

Értelemszerűen, a sajátjogú státusszal nem egy keleti közösség bizonyos (kisebb) részének idegen joghatóság alá vetettsége mint olyan összeférhetetlen. Ez a lényegi összeegyeztethetlenség azonban – a fenti források és szerzők véleményének tükrében is – mindenképpen fennáll akkor, amikor egy (majd) teljes keleti katolikus egyház van idegen rítusú metropolita (rendes) hatalmának alávetve, méghozzá az érintett egyház élén álló hierarchiát is beleértve.

25 P. ERDŐ, „La coesistenza delle diverse Chiese particolari e «sui iuris» nello stesso territorio nel quadro della piena comunione. Realtà e prospettive”, in *Territorialità* (9. jegyzet), 922.

magasabb kormányzati forma elnyerésének késleltetésére irányuló szándék is húzódnak.

Mi több, az olyan keleti egyházak, melyek egynél több részegyházból állnak, valójában már ma is *túlhaladták* a CCEO 174–176 kk. szerinti jogi alakzatot, hiszen ez rendesen *egyetlen* részegyházat feltételez, *egyetlen* élő hierarchával.²⁶

Nem kevésbé, a *Magyar Görögkatolikus Egyház* egységes hivatalos *egyházi jogi személy* mivolta²⁷ is azt igényli, hogy egyetlen, e jogi személyt a maga egészében képviselő püspök irányítása alatt álljon. Így a jogi személyi képviselőt kézenfekvő megoldása is a metropoliai státusz lenne, ahol az adott egyházat a sajátjogú metropolita képviseli (CCEO 133. kán. 2. §).

A magyar görögkatolikus közösség hierarchikus fejlődésének perspektíváira a „Magyar Katolikus Egyházba” tagozódás is hatással lehet. Úgy tűnik azonban, hogy a „Magyar Görögkatolikus Egyház” keleti kódex révén nyert hivatalos egyházi jogi személyi státuszából fakadó következmények, ütközés esetén elsőbbséget élveznek a „Magyar Katolikus Egyházba” történő betagozódásból adódóakkal szemben. Ez utóbbi ugyanis – ellentétben az előbbivel – csak a magyar közjogi rendszerben élő képződmény, mely a belső egyházi jogi rendben nem is létezik. A latin kodifikáció szándéka szerint a püspöki konferenciák nem minősülnek az adott terület sajátos és szoros értelemben vett felettes kormányzati szerveinek (vö. a konferencia csak «coetus *Episcoporum*», de *nem* «coetus *Ecclesiarum*»), amiből adódóan nyilvánvalóan a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia kánoni jogi személyisége sem tulajdonítható a „Magyar Katolikus Egyháznak”. Ha ez utóbbiak működése bármely módon akadályát képezné a magyarországi egyházmegyék közvetlen szentszéki kapcsolatainak, legyenek azok latin vagy keleti részegyházak, e tény – úgy tűnik – csak

26 Lásd: 19. jegyzet, feljebb. E szemléletmód eklatáns jele, hogy Ivan Žužek egy tanulmányában – éppen a több részegyház jelenlétére hivatkozva – annak ellenére is inkább a metropolitai egyházak kategóriájába illőnek tartotta az italo-albán egyházat, hogy az ténylegesen még nem nyerte el ezt a státuszt: „I canoni 155–173 del CCEO che costituiscono il primo capitolo del Titolo VI, si applicano alle seguenti quattro Chiese orientali cattoliche: Chiesa Etiopica [...], Chiesa Malankarese [...], Chiesa Romana [...], Chiesa Rutena degli USA [...]. Come quinta Chiesa orientale cattolica qualcuno potrebbe indicare la Chiesa Italo-Albanese, di tradizione Costantinopolitana (Rito Italo-Albanese), che però non è ancora tale, dato che non ha un metropolita”, I. ŽUŽEK, „Un Codice per una «varietas Ecclesiarum»”, in S. GHERRO (a cura di), *Studi sul «Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium»*, Padova 1994, 27–28.

27 Lásd: CCEO 921. kán. 2. §.

nehezen lenne egyeztethető a latin kodifikáció ide vonatkozó kifejezett szándékaival és belső logikájával, továbbá – a fentebb mondottak értelmében – még kevésbé a sajátjogú státusz kívánalmaival.

Egy sajátjogú egyház, mint láttuk, *lényegénél* fogva áll *közvetlen* kapcsolatban az Apostoli Szentszékkal. Ezért, ha nem tévedünk, minden olyan korábbi – akár régi ekkleziológiai szemléletmódban, középkori eredetű szokásokban vagy kiváltságban gyökerező, akár egykori államjogi funkciókból visszamaradó – jogosítvány, mely ellenkezik a II. Vatikáni Zsinat, továbbá a keleti kódex révén II. János Pál pápa által rögzített új ekkleziológiai modell és fegyelem lényegi követelményeivel, meghaladottnak, vagy legalábbis módosításra szorulónak tekintendő.

A jelen fejezetben felsorolt szempontok alapján bizakodhatunk benne, hogy, mintegy a szlovák görögkatolikus egyház közelmúltbeli példáját követve, az Apostoli Szentszéknek tetsző – a görögkatolikus hívek reménye szerint azonban közeli – időpontban a már jelenleg is két részegyházból álló magyar bizánci rítusú egyház is elnyeri a sajátjogú metropolitai státuszt.

4. A strukturális-hierarchikus fejlődés távlatai a mai szentszéki praxis tükrében

Úgy véljük, a Hajdúdorogi Eparchia jelenlegi statisztikai adatai nyilvánvalóan nem felelnek meg a CD 22–23 által támasztott elvárásoknak. Ebből adódóan az egyházmegye felosztása – a zsinati dekrétum szavai szerint – a lelkek üdvössége érdekében „mielőbb” elvégzendő.²⁸ Ennek alátámasztására – azaz *annak pontos és nehezen vitatható beazonosítására, hogy mit is kell értenünk az egyházmegye zsinati tanítás szerinti ideális méretén* – legjobban, ha az *Apostoli Szentszék mai praxisához* folyamodunk, még hozzá a *közvetlen régióinkat* szem előtt tartva. E témában a Hajdúdorogi Eparchia szempontjából – értelemszerűen a teljesség igénye nélkül – az alábbi érdekes adatokat találjuk.

28 *Itaque, ad dioecesium circumscriptiones quod attinet, decernit Sacrosancta Synodus ut, quatenus animarum bonum id exigat, quamprimum ad congruam recognitionem prudenter deveniat* (CD 23d).

(1) Az eleve gyér népességű lengyelországi ukrán egyházmegye kettéosztása nyomán két igen kis létszámú egyházmegye jött létre: az új przemysł-[warszawa]-i érseki főegyházmegye létszáma is alig haladja meg a 30.000 főt.²⁹

(2) Noha a korábbi eperjesi egyházmegye a hajdúdorogi kiterjedésének csak felét tette ki, mégis kétszeri felosztásra került. Az elsőként létrehozott kassai püspökség Eperjestől csak 36 km-re fekszik. A harmadik, a pozsonyi görög eparchia létrehozása geográfiai szempontból igencsak indokolt volt, hisz a város az ország ellentétes sarkában fekszik. Híveinek létszáma viszont igen csekélynek mondható, nagy területe ellenére is alig 15.000 fő.³⁰ E tények mindenképpen érdekes adalékok arra vonatkozóan, hogy az egyházmegyék méreteiről szóló irányelvek (CD 22–23) értelmezése, a szentzéki praxis szerint, milyen rendkívüli mérvű *rugalmasságot* is mutathat.³¹

(3) Nem kevésbé figyelemre méltóak a szerbiai adatok és fejlemények sem, már csak azért sem, mert itt a helyi latin egyház mérete és aránya nagyságrendileg megfelel a magyarországi görögkatolikus közösségének. A közel 400.000 főt számláló szerbiai latin rítusú közösség ma négy egyházmegyébe tagozódik. Ezek közül a belgrádi *érseki* rangú főegyházmegyének, úgy tűnik, valójában csak alig több, mint 9.000 híve van. Hasonló módon igen alacsony létszámú lehet a nemrég helyreállított szerémi egyházmegye is.³²

29 AP. 2012, 586; lásd még: 1. jegyzet, fentebb. (Az új wrocław–gdańsk-i egyházmegyének 25.000 híve van 30 pappal; *im.*, 800.)

30 AP. 2012, 116. (A másik két eparchia adatai: Eperjes: 8.975 km²-en 123.300 fő, 163 parókia, Kassa: 6.752 km²-en, közel 88.000 fő, 92 parókia; lásd: *im.*, 583, 373.)

31 A 15.000-es pozsonyi egyházmegye (33.308 km²-en) székvárosában a 2001-es népszámlálás adatai szerint csak a város lakosságának 0,7%, azaz 3.000 fő vallotta magát görögkatolikusnak. (A keleti püspök ide telepítése ugyanakkor mégis az előrelátó gondoskodás jele, hisz a kelet-nyugati irányú belső migráció a jelentős fejlettségi szintkülönbség miatt ebben az országban is igen erőteljes. Végül ugyancsak figyelemre méltó adalék, hogy a keleti püspök székhelye annak ellenére került a szlovák fővárosba, hogy ott néhány évvel korábban már latin érseki székhely létesült. E tény is a IV. Lateráni Zsinat (1215) *Quoniam* kezdetű határozatának egyértelmű meghaladása, ami persze már nem újdonság a katolikus egyház gyakorlatában; vö. SZABÓ, „Stato”, [9. jegyzet], 229. skk.)

32 A két egyházmegye statisztikai adatai ellentmondásosak. Az AP. 2012-es száma (pp. 97–98), az 50.000 km²-es belgrádi főegyházmegyében 28.050 hívőt jelöl, 16 plébániával és mindössze 9 pappal. (A korábbi évek adatai azonban következetesen mindig csak 9–10.000 fő körüli létszámot jeleztek; vö. pl. az AP. 1990, 88–89 oldala szerint: 12.500 fő; az AP. 2001, 84. oldala szerint: 8.300 fő.) Az újraalapított szerémi egyházmegyével egybeeső Szerémségi Körzet (Сремски округ) területe ma 3.486 km², összlakossága 311.000 fő, melynek azonban csak töredéke katolikus. (A terület lakosságának 84,5% szerb, míg az ott élő összes horvát, szlovák

(4) Az új horvátországi egyházmegyék között is több elég kis dimenziójúval találkozhatunk. Így a ma Goszpics-Zengg-i nevet viselő egyházmegye híveinek létszáma – az utolsó, 2000-ben lezajlott átszervezésnek köszönhetően – 69.000 fő lett, mindössze 8.200 km²-es kiterjedéssel és 83 plébániával, 34 egyházmegyés + 8 szerzetesspappal. A 2009 decemberében a zágrábi érseki főegyházmegyéből leválasztott belovár-kőrösi latin egyházmegyének 185.000 híve van, 3.741 km²-en, 52 (+ 4) pappal, 57 plébánián, míg az ugyanekkor ugyancsak a zágrábi területből leválasztott sziszeki egyházmegye 5.508 km²-en, 174.000 hívővel, 80 plébániát ölel fel, 51 (+ 11) pappal.³³ Figyelemre méltó még, hogy a két utóbbi egyházmegyei központ a korábbi székhelytől (Zágrábtól) mindössze 85, illetve 58 km-re fekszik.

(5) Nem kevésbé érdekesek és tanulságosak az új szlovéniai egyházszervezés adatai sem. A legutóbbi időkhöz az ország egyetlen egyháztartományból állt, melyet 2006-ban osztottak ketté. Az új egyházmegyék közül szempontunkból az alábbiak adatai érdekesek. A muraszombati egyházmegye mindössze 1.102 km²-en (!) létesült, ma 95.300 híve van, 36 plébánián 48 egyházmegyés pappal. Az ugyancsak 2006-ban alapított novo-mesto-i egyházmegyének 1.159 km²-en, ma 140.400 híve van, 71 plébánián, 81 egyházmegyés pappal.³⁴ Ezek az adatok – egy mindössze 33 x 34, illetve egy 34 x 34 km-es (!) egyházmegye létrehozása – azt bizonyítják, hogy a szlovéniai átszervezést nem annyira lelkipásztori indokok, hanem inkább az egyháztartományi struktúra fejlesztése motiválta.³⁵

Noha az ilyen „miniatűr” méretek a latin egyház nagy létszámainak betudhatóan – legalábbis a napjainkban alapított új egyházmegyék eseté-

és magyar nemzetiségű aránya együttesen is alig haladja meg a 7%-ot, mialatt ezek közül sem mindenki katolikus.) Az új püspöki székvárosban (Sremska Mitrovica) az elérhető statisztikai adatok szerint ma mindössze 2.130 horvát él, akik a város összlakosságának 5,45%-át teszik ki. Ezzel szemben az *AP*. 2012, 705–706. szerint a 2008-ban határváltozások miatt kialakított egyházmegye összlétszáma ma is 50.700 fő lenne.

33 *AP*. 2012, 271, 104–105, 695, 488. (A horvát egyházmegyék korábbi kiterjedéséhez lásd: EMMERICH, *Atlas hierarchicus* [1. jegyzet], 21.)

34 *AP*. 2012, 488, 515. Ezzel a 20.273 km²-es ország területére ma két egyháztartományban összesen hat egyházmegye esik. (Figyelemre méltó még, hogy az új egyházmegyék igen közel találhatóak a metropolitai székekhez: Muraszombat és Celje Maribotról csak mintegy 50–55 km-re fekszik, míg Novo-Mesto Ljubjanától 71 km-re.)

35 Hasonló ok feltételezhető a fenti goszpics-zengg-i egyházmegye újbóli kialakításánál is, hisz a felosztott fiumei egyházmegye maga is alig volt nagyobb 10.000 km²-nél, s a híveinek létszáma a felosztás előtt is kevesebb volt, mint 300.000 fő; vö. *AP*. 1999, 587 (lásd még: 33. jegyzetnél, feljebb).

ben³⁶ – nem gyakoriak, azért más régiókból is nem egy hasonló mai latin példa hozható.³⁷

5. Következtetések

Az utóbbi évtizedekben a volt szovjet blokk szinte valamennyi országában is véghezvitték az egyházmegyei határok revízióját.³⁸ Ez, a zsinati irányelvek alapján (CD 22–23), itt is az egyházmegyék méreteinek csök-

36 Közismert tény viszont, hogy az antik eredetű egyházmegyék többnyire igen kis méretűek. Így például Olaszország területén ma (az összevonások után is) több mint 220 egyházmegye található 301.336 km²-en. Hasonló a helyzet Írországból is: 70 273 km²-en 26 egyházmegye, melyek majd fele (12 db) nem éri el a 100.000 fős létszámot sem. Dalmáciában mindössze 11.960 km²-en öt latin egyházmegye található, melyek közül kettő érseki rangú. Ugyancsak mindig is igen kis létszámúak voltak a Görögország területén található latin egyházmegyék.

37 Az 1990-ben létesített görögországi egyházmegyének ma mindössze 28.702 híve van, 57 pappal (AP. 2012, 270); a nagybecskereki egyházmegye 62.500 fős, 20 pappal (AP. 2012, 818). Kis egyházmegye létesítése még az olyan népes katolikus országokban sem példa nélküli, mint Lengyelország vagy Spanyolország. Az 1991-ben létesített drohiczyini egyházmegye 210.200 főt számlál (AP. 2012, 222), míg például az 1995-ös alapítású spanyol barbastro-monzón-i egyházmegye adatai: 96.300 fő, 75 pappal (AP. 2012, 82). A 2002-es alapítású szarotvi latin egyházmegye 1,4 millió km²-en is mindössze 20.000 hívőt számlál, 17 egyházmegyés pappal; lásd: AP. 2012, 640–641. Ha pedig valaki például a kanadai vagy az ausztráliai latin hierarchia XX. századi fejlődését tanulmányozza, azt veheti észre, hogy e területeken nem ritkán alig néhány tizedes egyházmegyék is létesültek. Sőt némelyek egyenesen még ennél is kisebbek, így például: a churchill–baie d’HUDSON-i egyházmegye 9.500 fős, 3 pappal; a moosonee-i 7.000 fős, 4 pappal; a broome-i, 13.920 fős, 10 pappal; míg az 1980-ban metropolitai rangra emelt wellingtoni főegyházmegyének is csak 86.838 híve van, 60 pappal; lásd: AP. 2012, 173, 480, 120, 749; vö. EMMERICH, *Atlas hierarchicus* (1. jegyzet), 38.

A nagyságrendbeli azonosság miatt ugyancsak külön figyelmet érdemel a lettországi katolikus hierarchia közelmúltbeli átszervezése. A 64.589 km²-es kiterjedésű országban 1995-ben kialakított jelenlegi négy latin egyházmegyében mintegy 440.000 hívő él. A jelgavai egyházmegye (13.620 km²) ma 80.520 főt számlál, 23 pappal. Ennél is érdekesebb azonban, hogy az új liepājai egyházmegyének (13.210 km²) – melyből tudniillik az előbbi leválasztották – mindössze 28.000 híve maradt 9 egyházmegyés pappal (AP. 2012, 332, 401). A másik felosztás eredményeként a rigai főegyházmegyének (23.587 km²) mára csak 219.000 híve maradt, 32 egyházmegyés pappal, míg a belőle leválasztott rēzekne-aglona-i egyházmegye statisztikái ugyancsak elég szerények: 15.679 km², 102.800 fő, 57 egyházmegyés pappal (AP. 2012, 605, 604).

38 Vö. pl. ERDŐ P., „A magyar és európai egyházmegyék alakulása az utóbbi tíz évben”, in *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 10 (1998) 3–4, 269–277; továbbá: P. VALDRINI, „La réforme des provinces ecclésiastiques en France métropolitaine. Le décret du 8 décembre 2002”, in J. CONN – L. SABBARESE (a cura di), *Iustitia in caritate. Miscellanea di studi in onore di Velasio de Paolis*, Roma 2005, 265–276; D. LE TOURNEAU, „Note” [CONGREGAZIONE PER I VESCOVI, *Décret portant sur la nouvelle organisation des provinces ecclésiastiques en France*, 8 décembre 2002], in *Ius ecclesiae* 15 (2003) 3, 865–869.

kentéséhez, „antropomorf”, „belakhatóbb” léptékűvé formálásához vezetett.³⁹ Egy ilyen átalakítási folyamat 1993-ban Magyarországon is lezajlott, de sajnos, ez a görögkatolikus hierarchiát akkor nem érintette.

Láthattuk, a most jubiláló Hajdúdorogi Eparchia kiterjedése (84.000 km²) egyszerűen nem teszi lehetővé, hogy püspöke a II. Vatikánum említett elvárásainak megfelelően tartson kapcsolatot a rábízott hívekkel. Ez a tény itt is az eparchia mielőbbi felosztását sürgeti. Az Apostoli Szentszék részegyház alapítási gyakorlatából vett fenti adatokból egyértelmű, hogy ehhez az átszervezéshez az eparchia mai népessége (212.000 fő) és klérusa (mintegy 160 pap és 50-60 papnövendék) is elegendő.⁴⁰

A lelkipásztori okokon túl e lépés mellett további nyomós érvek is szólnak. Egy harmadik részegyház kialakítása lehetővé tenné a magyar görögkatolikus közösség sajátjogú metropolitai egyház szintjére emelését.⁴¹ Ez nemcsak a szóban forgó egyház kormányzati mozgásterének bővülését eredményezné,⁴² hanem annak *arculatában* is minőségi változást hozna.

39 Figyelemre méltó az a szerzői nézet, mely egyenesen úgy véli, hogy az egyházmegyéknek kis kiterjedésű, a lelkipásztorkodásra koncentrált szervezeti egységeknek kellene lenniük, míg az egyházi adminisztráció és az intézmények nagy részét metropolitai szintre lenne célszerű telepíteni; vö. S. DIANICH, „Per una collegialità episcopale nelle chiese locali. Il modello delle metropoli e dei patriarcati”, in *Vivens Homo* 11 (2000) 91–118, 114. (Egy ilyen irányú folyamat a regionális szemináriumok, illetve egyházi bíróságok létesítése formájában már ma is világosan látszik.)

40 Az a felvetés, mely szerint az Hajdúdorogi Eparchia túl nagy geográfiai kiterjedéséből fakadó lelkipásztori probléma több segédpüspök kinevezésével lenne megoldható, olyan javaslat, mely legfeljebb csak ideiglenes megoldás lehet. A segédpüspöki figura ugyanis nehezen egyeztethető össze a hiteles keleti ekkleziológiai szemléletmóddal; vö. P. SZABÓ, „Il dilemma circa la figura del Vescovo ausiliare alla luce della tradizione orientale”, in «L'ordinazione sacra nella disciplina delle Chiese orientali», *Convegno di Studio*, Cluj 11–14 aprile, 2012 (megjelenés alatt).

41 Ez, amint láttuk, teljességgel beleillene az Apostoli Szentszék által régiókban folytatott (illetve támogatott) hierarchikus szerkezetátalakítási folyamatokba; lásd feljebb: 2. jegyzet, továbbá I. és 6. jegyzet. (Érdemes újra felidézni: az utóbbi időben – mint említettük – görögkatolikus metropolíák nemcsak hagyományosan keleti területeken létesültek, hanem Lengyelországban és Szlovákiában is.)

42 A sajátjogú metropolitai egyház kormányzati autonómiájának mértékéhez lásd alábbi tanulmányainkat: P. SZABÓ, „La questione della competenza legislativa del Consiglio dei gerarchi (*Consilium Hierarcharum*). Annotazioni all'interpretazione dei cc. CCEO 167 § 1, 169 e 157 § 1”, in *Apollinaris* 69 (1996) 485–515; ID., „Consejo de Jerarcas”, in J. OTADUY – A. VIANA – S. MOLANO (dir.), *Diccionario General de Derecho Canónico*, Pamplona 2012, II, 577–579; ID., „Analisi” (21. jegyzet), 151–177; ID., „Ancora sulla sfera dell'autonomia disciplinare dell'Ecclesia sui iuris”, in *Folia Canonica* 6 (2003) 157–213; ID., „Il *Conventus patriarchalis* (CCEO cann. 140–145)”, in L. SABBARESE (a cura di), *Strutture sovraepiscopali nelle Chiese orientali*, Città del Vaticano 2011, 203–222; továbbá pl. F. MARTI, „The Legislative Power of the Coun-

Ez az egyház is elnyerhetné ugyanis azt – a (csakis a) *püspöki szinodális kormányzatában* megtestesülő – szerkezeti-irányítási formát, mely keleti egyházak fegyelmi rendjének *nélkülözhetetlen, identitásadó* eleme.⁴³

Gondolatmenetünkben – ha nem is kifejezett kérdő mondatok formájában – több dilemmára hívtuk fel a figyelmet. Lelkipásztori szempontból vajon előnyösek-e, sőt egyáltalán tarthatóak-e a Hajdúdorogi Eparchia jelenlegi méretei? Mi indokolja, hogy ez a – keleti katolikus egyházak közül szinte egyetlenként!⁴⁴ – mindmáig idegen rítusú metropolita rendes joghatósága alatt maradt, s nem nyerhette el azt a (szinodális) kormányzati formát, mely a keleti egyházak hiteles arculatához nélkülözhetetlen?

A számok beszélnek... A felsorolt adatok azt mutatják, hogy a Hajdúdorogi Eparchia méretei nemcsak lehetővé, de egyenesen szükségessé is teszik felosztását. Az Apostoli Szentszék utóbbi évtizedben megfigyelhető praxisa pedig azt tanúsítja, hogy az arra szociológiailag alkalmas keleti

cil of Hierarchs in the Metropolitan Church *sui iuris*”, in *Folia Canonica* 13–14 (2010–2011) 71–84.

43 A keletiekre alapvetően jellemző „diamikus szinodalitás” fontosságának közelmúltbéli tekintélyi megerősítéséhez lásd: „Intervista a papa Francesco” [Antonio Spadaro S.J.], in *La civiltà cattolica*, n. 3918, Anno 164, 19 settembre 2013, 449–477, 465–466: „[Spadaro:] Ricordo al Papa che il 29 giugno scorso, durante la cerimonia della benedizione e dell’imposizione del pallio a 34 arcivescovi metropolitani, aveva affermato «la strada della sinodalità» come la strada che porta la Chiesa unita a «crescere in armonia con il servizio del primato». Ecco la mia domanda, dunque: «Come conciliare in armonia primato petrino e sinodalità? Quali strade sono praticabili, anche in prospettiva ecumenica?» – [Papa Francesco:] «Si deve camminare insieme: la gente, i Vescovi e il Papa. La sinodalità va vissuta a vari livelli. Forse è il tempo di mutare la metodologia del Sinodo, perché quella attuale mi sembra statica. Questo potrà anche avere valore ecumenico, specialmente con i nostri fratelli Ortodossi. Da loro si può imparare di più sul senso della collegialità episcopale e sulla tradizione della sinodalità...» [dólt betűs kiemelés a jelen szerzőtől]. A keleti katolikus közösségek ugyanazzen egyházfegyelmi hagyomány örökösei. (A keleti kódexben fellelhető szinodális szervek elemzésének áttekintéséhez lásd pl. W. AYMANS, „Synodale Strukturen im *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*”, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 160 [1991] 367–389; C. FÜRST, „Die Synoden im neuen orientalischen Kirchenrecht”, in R. PUZA – A. KUSTERMAN (Hrsg. von), *Synodalrecht und Synodalstrukturen. Konkretionen und Entwicklungen der «Synodalität» in der katholischen Kirche* [Freiburger Veröffentlichungen aus dem Gebiete von Kirche und Staat, Band 44], Fribourg 1996, 67–85; H. PREE, „Die Synoden im Recht der katholischen orientalischen Kirchen”, in W. REES – J. SCHMIEDL (Hrsg. von), *Unverbindliche Beratung oder kollegiale Steuerung? Kirchenrechtliche Überlegungen zu synodalen Vorgängen* [Europas Synoden nach dem Zweiten Vatikanischen Konzil 2], Freiburg/Br. 2014, 246–263; továbbá az előző lábjegyzetben jelzett tanulmányok.

44 A saját metropolitával nem rendelkező keleti katolikus egyházak szinte kivétel nélkül közvetlen szentszéki alárendeltségűek. Egyetlen másik olyan eparchia van, mely talán sajátjogú egyháznak lenne tekintendő, miközben latin szuffragáneus: a horvátországi kőrösi görögkatolikus egyházmegye; vö. *AP. 2012*.

katolikus egyházak – és nem kevésbé a latin egyházmegyék is – napjainkban már késedelem nélkül elnyerik mind az optimális méretű részegyházi beosztást, mind a helyzetüknek valóban megfelelő szupraepiszkopális kormányzati formát.

Ma Magyarországon összesen 14 latin rítusú részegyház működik, illetve négy egyháztartomány. Ha a Szentatya a Hajdúdorogi Eparchia felosztása nyomán a magyar görögkatolikus közösségnek is sajátjogú metropolitai egyház státuszt adományozna, azzal – az érintettek emancipációján túlmenően – nyilvánvalóan az egész magyarországi katolikus egyházat is nagy megtiszteltetés érné! Ezt figyelembe véve – úgy tűnik – mára itt sem maradt igazi akadálya a fentebb emlegetett zsinati irányelv mielőbbi érvényesítésének.⁴⁵ A görögkatolikusok hierarchiafejlődése – a II. Vatikánum szándékai és értékrendje tükrében – itt is az egész katolikus közösség gazdagodását is szolgálná. A Hajdúdorogi Eparchia születése centenáriusának évében ezért talán nem alaptalanul reménykedünk abban, hogy a régióra jellemző, fentebb bemutatott, erőteljes hierarchikus fejlődés alól a magyar görögkatolikus közösség sem marad már sokáig szembeötlő kivétel.⁴⁶

45 A régióban a görögkatolikus részegyházak alapítása korábban igen vontatott folyamatként zajlott. Ennek a jelenségnek akkor társadalompolitikai és ekkleziológiai-szemléletmódbeli okai egyaránt voltak. Ezek azonban mára teljességgel túlhaladottá váltak. (A munkácsi görögkatolikus egyházmegye létrehozásáért folyó egykori küzdelmekhez lásd: HODINKA A., *A munkácsi görög-katolikus püspökség története*, Budapest 1909; M. LACKO, *Unio Uzhorodensis Ruthenorum Carpathicorum cum Ecclesia catholica* [Orientalia Christiana Analecta 143], Roma 1955; ID., *The Union of Užhorod*, Cleveland [Oh.] 1966; VÉGHSEŐ T., „...mint igaz egyházi ember...”. *A történelmi Munkácsi Egyházmegye görög katolikus egyházának létrejötte és 17. századi fejlődése* [Collectanea Athanasiana I/4], Nyíregyháza 2011; SZABÓ P., „A keleti közösségek katolikus egyházba tagozásának ekkleziológiai elvei és jogi struktúrái az uniók korában”, in VÉGHSEŐ T. (szerk.), *Rómából Hungáriába: A De Camillis János József munkácsi püspök halálának 300. évfordulóján rendezett konferencia tanulmányai* [Collectanea Athanasiana I/1], Nyíregyháza 2007, 15–33. A most jubiláló egyházmegye létrejöttének körülményeihez újabban pedig: VÉGHSEŐ T., „A Hajdúdorogi Egyházmegye felállításának közvetlen előzményei”, in *Athanasiana* 35 [2013] 109–121.) Ha a területi felosztásra tett minimális javaslatok sem találának befogadásra, az könnyen azt a benyomást erősíthetné, hogy a magyar görögkatolikus közösség még ma is a – régi beidegződéseknek engedelmeskedő – helyi egyházi támogatás hiánya miatt nem léphet a hierarchikus fejlődésben előre. Ennek az előrelépésnek ugyanis jelenleg sem a – szomszédos egyházak hierarchikus fejlesztésében világosan megnyilvánuló – egyöntetű szentszéki gyakorlat, sem a mai magyar politikai helyzet nem képezi akadályát.

46 Ha a közvetlen metropolitai rangra emelés valamilyen oknál fogva egy ideig mégsem kaphatná meg a megfelelő támogatást, legalább a 84.000 km²-es eparchia felosztásának nem volna szabad további halasztást szenvednie. A fenti példák azt mutatják, hogy az ésszerűség dikta teljes körű átszervezésre akár egyetlen lépésben is sor kerülhet. (A több egyházmegyét

*

A jelen tanulmányban még csak jövőbeli eseményként remélt hierarchikus átalakítást Ferenc pápa 2015 márciusában megvalósította.⁴⁷ Az ennek nyomán létrejött „Magyarországi Sajtójogú Metropolitai Egyház” jogállásának elemzése egy következő tanulmány tárgya lehet.

érintő szerkezetátalakításra, mint láhattuk, Szlovéniában egy időpontban került sor, míg Horvátországban, Szlovákiában több, de egymást viszonylag gyorsan követő lépésben.) Ha esetleg akár a fokozatosság elve, akár egyéb szempontok az itt tárgyalt kérdésben Magyarországon további kompromisszumokat igényelnének, a kialakítandó harmadik részegyház – átmeneti megoldásként – apostoli kormányzói minőségben a két jelenlegi püspök egyikére, de akár egy papra is rábízható lenne. Egy ilyen átmeneti megoldás – a pasztorális feladatok tényleges jobb elosztásán túl – azt is szerencsésen jelezné, hogy legalább az elemi lelkipásztori érdekeket szolgáló szervezeti átalakítás lehetősége a magyar görögkatolikus közösség számára sem elérhetetlen.

Emellett érdemes megjegyezni, hogy a görögkatolikus hierarchia fejlesztését Magyarországon a helyi ortodoxia érzékenysége sem hátráltatja, mivel a helyi ortodoxia jelenléte statisztikailag igen szerény, országosan mindössze 15.000 fő. (Ezzel szemben a fentebb jelzett szerkezetátalakítás Ukrajna és Románia esetében a releváns ökumenikus ellenérvek dacára is megvalósíthatott.)

47 Lásd: *L'Osservatore romano*, anno CLV, n. 65 (46.93) venerdì-sabato , 20 marzo 20105, 315, p. 1.